

MIȘCAREA COOPERATISTĂ INTERBELICĂ. STUDIU DE CAZ: OLTENIA*

GEORGETA GHIONEA**

Abstract: After 1919, the importance of bond credit cooperatives increased. For both the small rural producer and the civil servant, the people bank remained the most advantageous credit institution. In the first post-war decade, the most popular banks were in the Old Kingdom, and they had to be reinvigorated on the one hand, and, on the other hand, strengthened through attracting new funds. In the interwar period, the credit cooperatives from Oltenia granted loans, especially to those who used them for productive purposes: buying animals and land, purchasing tools and seeds, etc. After 1934, we noticed a huge demand for credit from the peasants, however, the central institutions asked for caution in contracting new debts, in order to avoid the situations encountered during the years of economic crisis.

Keywords: The XXth century, Oltenia, credit cooperatives, leasing cooperatives, property.

Născute din dorința de dezvoltare materială și morală a celor asociați și având ca suport de funcționare adeziunea liberă voluntară și deschisă, participarea fiecăruia la luarea deciziilor, producerea și vânzarea în comun a produselor, educarea, instruirea și formarea membrilor etc., instituțiile cooperatiste din Oltenia au încercat să satisfacă nevoile de credit și de aprovizionare, și după anul 1918. Pornind de la acest considerent am căutat, și de această dată, să introducem în circuitul științific o categorie de informații mai puțin utilizate, privind mișcarea cooperatistă din Oltenia interbelică, studiul nostru oprindu-se asupra instituțiilor de credit cooperatist. Pentru elaborarea prezentului material, de un real folos ne-au fost fondurile arhivistice depistate în colecțiile serviciilor județene: Dolj (fond „Camera de Comerț și Industrie Craiova”, fond „Banca Comerțului”), Vâlcea (fondurile băncilor populare „Oltețul”, „Prosperitatea”, „Laloș”), Mehedinți (fond Banca populară „Albina”) și Olt (fondurile băncilor populare „Drăganul”, „Buna Vestire”) etc. Din aceste surse arhivistice am obținut cele mai multe informații

* Materialul de față face parte din programul de cercetare, *Modernizare și urbanizare în sud-vestul României*, proiectul: *Cooperația din Oltenia rurală în perioada interbelică*, și a fost susținut la Simpozionul național „Oltenia – conexiuni istorice, identități în dialog”, organizat de Institutul de Cercetări Socio-Umane din Craiova „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, 11–12 mai 2023.

** Cercetător științific III, dr. Institutul de Cercetări Socio-Umane din Craiova „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, al Academiei Române; e-mail: getaghionea@yahoo.com.

referitoare la activitatea financiară a cooperativelor de credit din regiunea studiată. Anuarele statistice și monitoarele oficiale studiate ne-au dat posibilitatea să ne formăm o imagine asupra mișcării cooperatiste locale și să stabilim rolul și locul sistemului de credit în cadrul sistemului mai larg al mișcării cooperatiste din arealul studiat. Pentru perioada interbelică, dispunem de foarte puține lucrări privind mișcarea cooperatistă locală, cele mai importante contribuții identificate fiind volumele redactate de I. Mateiescu, P. Popeangă, V. Uscătescu¹, Șt. Richman², Paul-Emanoil Barbu³ și Antonică Mateescu⁴.

Legislația și organizația cooperatistă în perioada 1918–1938

Izbucnirea Primului Război Mondial a avut, ca efecte imediate, modificări în evoluția structurii economiei naționale, în direcționarea acesteia către necesitățile războiului și absorbirea a numeroase resurse umane pentru cerințele frontului. Declanșarea războiului a îngreunat activitatea băncilor populare din cele cinci județe ale Olteniei, operațiunile bancare stagnând în intervalul 1915–1918. După anul 1918, cooperatistă i-a revenit rolul de a contribui la rezolvarea problemei țărănești, prima colaborare a statului cu mișcarea cooperativă ducând la înființarea Casei Centrale a Cooperatistă și Împroprietăririi Sătenilor. În cadrul acesteia au activat trei instituții centrale – Centrala Băncilor Populare, Centrala Cooperativelor Sătești de Producție și Consum și Centrala Obștilor Sătești și a Exploatărilor Agricole – toate, cu atribuții legate de coordonarea cooperatistă.

Prin legea unificării cooperatistă din februarie 1923, Direcția Cooperatistă Orășenești – sub îndrumarea căreia s-a dezvoltat cooperatistă urbană – a trecut sub tutela Casei Centrale a Cooperatistă și Împroprietăririi Sătenilor. Unificată sub această autoritate, cooperatistă din România și-a desfășurat activitatea până în anul 1928 (iulie 12), când, prin Codul Cooperatistă sau Codul Lupu, au fost fondate două organizații centrale: Centrala Băncilor Populare și Centrala Cooperativelor⁵.

Codul Cooperatistă a fost abrogat prin „Legea pentru organizarea cooperatistă”⁶ (28 martie 1929), prin care s-a realizat separarea organelor centrale economice și

¹ I. Mateiescu, P. Popeangă, V. Uscătescu, *Istoricul băncilor populare din județul Gorj*, Craiova, f.a.

² Șt. Richman, *Monografia județului Romanați*, Craiova, 1928.

³ Paul-Emanoil Barbu, *Din istoria cooperatistă de consum și de credit din România*, vol. II, București, Editura Universul, 2000.

⁴ Antonică Mateescu, *Evoluția băncilor populare din Oltenia în perioada interbelică (1918–1938)*, Craiova, Editura Universitaria, 2019.

⁵ A se vedea Georgeta Ghionea, *Instituții cooperatiste în județul Dolj, în intervalul 1918–1948*, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, București, Editura Academiei Române, nr. 27/2013, p. 119; Idem, *Instituții cooperatiste în județul Gorj, în intervalul 1918–1948*, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, București, Editura Academiei Române, nr. 30/2016, p. 88; Idem, *The Financial and the Economic Activity of Bond Credit Cooperatives in Interwar Oltenia*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane «C.S. Nicolăescu-Plopșor»”, București, Editura Academiei Române, nr. XXII/2022, p. 114.

⁶ *Lege pentru organizarea cooperatistă*, în „Monitorul Oficial”, nr. 71/28 martie 1929, p. 48–70 (în continuare se va cita: MO...).

de gestiune de cele de organizare și control. Din art. 4 al legii menționate aflăm diversele forme în care cooperația se putea manifesta, astfel că obiectul de activitate al instituțiilor care se puteau înființa trebuia să fie în legătură cu „nevoile economice și culturale comune ale asociațiilor lor”⁷. În ceea ce privește tipul de cooperative care putea fi înființat, același art. 4 aducea lămuriri, în acest sens: „se vor putea constitui cooperative pentru înlesnirea creditului necesar asociațiilor și fructificarea economiilor populare (bănci populare); pentru cumpărarea și arendarea de pământ (obști sătești); pentru efectuarea în comun a lucrărilor de îmbunătățiri funciare; pentru organizarea lucrului în comun; pentru utilizarea în comun de mașini și instalațiuni; pentru aprovizionarea asociațiilor cu cele trebuitoare exercitării profesiei, precum și valorificarea produselor muncii; pentru procurarea articolelor de primă necesitate (magazine de consum); pentru înlesnirea de condițiuni ieftine și sănătoase de locuit”⁸ etc.

Totodată, legea din anul 1929 permitea înființarea unor cooperative care să îndeplinească funcții multiple pentru satisfacerea în mod simultan „a mai multor nevoi ale asociațiilor”⁹, în ceea ce privește funcția de coordonare a întregii mișcări cooperatiste, aceasta revenea, începând cu anul 1929, Oficiului Național al Cooperatiei¹⁰, în timp ce funcția de finanțare, revenea, din 4 aprilie, același an, Băncii Centrale Cooperative¹¹. Pentru a facilita operațiile cu societățile din provincie, Banca Centrală Cooperativă și-a deschis sucursale regionale, care au fost dispuse astfel: Iași, Galați, Craiova, Chișinău, Bazargic, Cluj¹². Sucursala din Craiova, cu sediul în str. Jules Michelet, nr. 6, a fost inaugurată la 4 aprilie 1929. Creditele acordate de aceasta au fost destinate micilor plugari și meseriași, pentru cumpărare de semințe, de vite pentru muncă, îngrășăminte chimice, însămânțări, plantări de pomi fructiferi etc. Existau și restricții, creditele neputând fi folosite pentru

⁷ *Ibidem*, p. 48.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Oficiul Național al Cooperatiei Române avea următoarele atribuții: aproba constituirea și vizarea statutelor uniunilor și federalelor cooperativelor, precum și cel al cooperativelor, acolo unde nu existau uniuni; îndruma și controla activitatea uniunilor; exercita controlul cooperativelor, acolo unde acestea nu erau grupate în uniuni; redacta regulamentele și instrucțiunile pentru organizarea controlului societăților cooperative; redacta statutele tip, normele și instrucțiunile pentru funcționarea tuturor tipurilor de cooperativă; asigura organizarea, îndrumarea și controlul învățământului cooperatist; asigura organizarea și îndrumarea cercurilor cooperatiste și a propagandei cooperatiste; publica „Buletinul Cooperatiei Române”, precum și „Curierul Cooperatiei Române”; reprezenta interesele cooperativelor în fața autorităților publice etc. (*Lege pentru organizarea cooperatiei*, în MO, nr. 71/28 martie 1929, p. 57–58).

¹¹ Banca Centrală Cooperativă, conform legii pentru organizarea cooperatiei, putea efectua următoarele operații: să acorde credite sub orice formă federalelor și societăților cooperative asociate; să facă orice operațiuni de bancă în folosul societăților cooperative asociate; să primească depuneri spre fructificare, atât de la societățile cooperative asociate, cât și de la cele neasociate, de la instituții publice, precum și de la particulari; să facă orice operații de comision pentru societățile cooperative asociate etc. (*Lege pentru organizarea cooperatiei*, în MO, nr. 71/28 martie 1929, p. 59).

¹² SJAN Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, dosar 163/1931, f. 3.

cumpărări de pământ sau de imobile, ci numai pentru îmbunătățirea producției¹³. Termenul de scadență era de 6–9 luni, iar dobânda nu a depășit 9,5% pe an¹⁴.

Legea din anul 1929 dădea posibilitatea unui cadru mai larg pentru organizarea *federalelor*. În băncile federale puteau să se înscrie toate categoriile de cooperative, însă numai în vederea operațiunilor de credit, financiare și economice. Potrivit dispozițiilor legale, chiar înainte de declanșarea Primului Război Mondial, băncile populare au început să se grupeze în federale. Acestea au fost fondate ca instituții județene sau regionale, au afirmat tendința de autonomie a băncilor populare, iar în perioada 1916–1922 și-au orientat fondurile spre aprovizionare cu articole de primă necesitate, precum sare, zahăr, bumbac și cereale, neglijând operațiunile bancare. În anul 1928, în Vechiul Regat își desfășurau activitatea numai puțin de 40 de federale având 3.231 de bănci populare asociate, 7 obști de arendare și 362 de alte cooperative¹⁵. Între acestea am identificat și federalele din Oltenia, înființate înainte de război („Federala Dacia”, din Romanați¹⁶, „Federala Mihai Viteazu”, din Dolj¹⁷, „Federala Cozia”, din Vâlcea, „Federala Gorjul”, din Gorj¹⁸), precum și pe cele înființate după anul 1918 („Federala Romanați”, din Romanați¹⁹, „Federala Jiul”, din Dolj²⁰).

¹³ SJAN Mehedinți, fond Banca populară „Albina”, dosar 3/1937, f. 52.

¹⁴ *Ibidem*, f. 53.

¹⁵ Paul-Emanoil Barbu, *op. cit.*, p. 164.

¹⁶ Între anii 1919–1924, „Federala Dacia” a aprovizionat ținuturile alipite cu cereale, a adus în Oltenia bumbac, unelte agricole, a înlesnit creditul. Pentru aprovizionarea cu mărfuri a societăților cooperative și a băncilor populare, aceasta a înființat două depozite, unul pe lângă sediul din Caracal și altul în Corabia, iar pentru a supraveghea operațiunile din teritoriu, a organizat câte un birou în următoarele localități: Corabia, Caracal, Balș și în gările Frâsinet, Devesel și Vișina. La finele anului 1921, capitalul social înregistrat era de 207.000 de lei, subscris de 112 bănci populare, 34 de obști de arendare și 26 de societăți cooperative de aprovizionare, în timp ce la bilanțul încheiat la 31 decembrie 1928, când avea 128 de bănci populare înscrise, societatea figura cu un capital vărsat de 29.397.160 de lei, în *Calendarul Cooperăției Oltene pe anul 1921*, Craiova, 1921, p. 327 (în continuare se va cita: *Calendarul Cooperăției Oltene...*); Georgeta Ghionea, *Istoria băncilor urbane din Oltenia (1880–1948)*, Craiova, Editura Aius, 2009, p. 237.

¹⁷ În ceea ce privește activitatea „Federală Mihai Viteazu”, aceasta după anul 1919 a sprijinit refacerea gospodăriilor țărănești și aprovizionarea sâtenilor cu mărfuri, cereale, unelte agricole etc. (Paul-Emanoil Barbu, *op. cit.*, p. 166).

¹⁸ Între anii 1919–1920, „Federala Gorjul” a organizat un serviciu de aprovizionare, aducând cereale pentru consum și însămânțare și articole de băcănie (zahăr, orez, manufactură, încălțăminte). După anul 1920, instituția a satisfăcut nevoile de credit ale băncilor populare din județ, credite care au fost utilizate pentru cumpărarea moșiilor: Borăscu (suprafața de 350 de ha), Vărsăturile (103 ha), Rășina, Negoiești etc. sau pentru achiziționarea unor imobile (I. Mateiescu, P. Popeangă, V. Uscătescu, *op. cit.*, p. 16; Georgeta Ghionea, *op. cit.*, p. 238).

¹⁹ La finele anului 1924, „Federala Romanați” avea asociate 48 de cooperative din județ. Pe lângă această federală au funcționat: un magazin de coloniale și o manufactură, în Șt. Richman, *op. cit.*, p. 89.

²⁰ Federala Regională „Jiul” din Oltenia, cu sediul în Craiova, a fost înființată la 1 mai 1920. La data inaugurării capitalul acesteia era de 205.500 lei, subscris de 41 de cooperative. A dispus de sedii la Craiova, Tg. Jiu și Cărbunești. În anul 1925, federala a vândut mărfuri în valoare de 32 de milioane de lei, a cumpărat și revândut cereale în valoare de 200 de milioane de lei. A dispus de o moară, cu o producție zilnică de 3–4 vagoane (*Calendarul Cooperăției Oltene...*, p. 215; Georgeta Ghionea, *op. cit.*, p. 239–240).

Pentru economia românească, anii crizei economice (1929–1933/1934) au fost ani de grea încercare. Statul a intervenit energic pentru scoaterea din impas a instituțiilor bancare, afectate de criză. Astfel, la 19 aprilie 1932 a fost dată legea pentru asanarea datoriilor agricole, urmată de alte două legi: legea pentru reglementarea datoriilor agricole și urbane din 14 aprilie 1933 și legea privind lichidarea datoriilor agricole și urbane din 7 aprilie 1934. În județele Olteniei, din sursele studiate am observat că o parte însemnată a cooperativelor de credit au încercat, și multe dintre ele au reușit să-și îndeplinească scopul propus *satisfacerea nevoilor de credit ale asociațiilor*, în pofida efectelor negative ale legii de conversiune.

Capitalurile necesare exploatărilor mici și mijlocii au fost asigurate, după anul 1937, de Institutul Național de Credit Agricol, care a distribuit fie direct agricultorilor, fie prin intermediul băncilor agricole împrumuturi pentru producție, pentru procurarea inventarului viu sau mort, pentru cumpărarea de pământ și pentru îmbunătățiri funciare²¹. La numai doi ani de la începerea activității, prin legea din 5 decembrie 1938, Institutul a fost transformat în Banca pentru industrializarea și valorificarea produselor agricole²².

O conducere unitară a întregii mișcări cooperatiste s-a realizat prin crearea Institutului Național al Cooperăției, rezultat prin fuzionarea instituțiilor centrale create prin legea din anul 1935²³, și care urma să funcționeze sub controlul și îndrumarea Ministerului Economiei Naționale. Noua instituție a început activitatea la 1 iulie 1938, cu un capital social de 1 miliard de lei, din care 515 milioane de lei au reprezentat participarea statului, iar 485 de milioane de lei participarea cooperativelor asociate (2.886 de cooperative asociate). Pentru a evita înmulțirea exagerată a cooperativelor, Institutul a trecut la o selecție riguroasă în procesul de organizare a asociațiilor de orice fel. Astfel, față de anul 1938, când funcționau 4.525 de bănci populare, în 1942 funcționau doar 3.707. Între 1938–1944, cooperația s-a sprijinit pe Institutul Național al Cooperăției, care a dispus de o rețea de inspectorate cooperatiste regionale, un sediu desfășurându-și activitatea la Craiova²⁴.

Orientând cercetarea noastră spre evoluția băncilor populare (rurale și urbane) din Oltenia interbelică, așa cum reiese din statisticile studiate, constatăm că, în perioada 1918–1929 a avut loc o creștere a numărului de instituții de credit, de la 694, în anul 1918, la 802, în anul 1929, cu mențiunea că domină, asemănător perioadei antebelice, instituțiile mici și mijlocii. Dacă avem în vedere numărul de bănci populare care funcționa în fiecare județ, la finele anului 1918, pe primul loc se situa județul Mehedinți, cu 178 de instituții, urmat de Dolj (161), Gorj (137),

²¹ Dumitru Șandru, *Rolul Creditului Național Agricol în finanțarea agriculturii românești în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol”*, Iași, 1975, p. 135.

²² *Ibidem*.

²³ Cele cinci instituții centrale create prin legea din anul 1935 au fost: Banca Centrală Cooperativă, Centrala Cooperativă de Producție, Aprovizionare și Valorificare Agricolă, Centrala Cooperativă de Consum, Centrala Cooperativă de Îndrumare, Organizare și Control și Casa Centrală a Cooperăției.

²⁴ Paul-Emanoil Barbu, *op. cit.*, p. 472–478.

Romanați (116) și Vâlcea (102)²⁵. Clasificarea suportă mici modificări, dacă se ia în calcul situația capitalului social depus, la 31 decembrie 1918, întâietatea revenindu-i Doljului, secondat de Vâlcea, apoi de Mehedinți, Gorj și Romanați²⁶.

La 31 decembrie 1929, în cele cinci județe ale Olteniei funcționau peste 100 de bănci populare în fiecare dintre ele, pe primul loc situându-se județul Mehedinți (198 de bănci), urmat de Dolj (192), Gorj (154), Vâlcea (130) și Romanați (128). Dacă avem în vedere numărul de asociați, primul loc îi revine Doljului, cu 46.741 de membri înscriși, după care au urmat: Mehedinți (36.721), Gorj (31.588), Romanați (28.692) și Vâlcea (26.648). Dacă luăm în calcul situația capitalului social depus, la 31 decembrie 1929, întâietatea revine Doljului, secondat de Gorj, apoi de Mehedinți, Vâlcea și Romanați²⁷.

Afectate de criza economică din anii 1929–1933/1934, cooperativele de credit din Oltenia s-au redresat cu mare greutate. Deși au loc lichidări de societăți, fuzionări între instituții întâlnim și înființarea unora noi, așa încât Anuarul Cooperăției Române ne indică o ușoară creștere a acestor instituții de credit de la 802, în anul 1929, la 810, în anul 1938. La nivel de județe clasamentul rămâne asemănător cu cel din anul 1929, astfel că, pe primul loc, la data menționată (1938) se plasa județul Mehedinți (cu 205 bănci), urmat de Dolj (191 de bănci), Gorj (157 de bănci), Vâlcea (135 de bănci) și Romanați (122 de bănci). Dacă avem în vedere numărul de asociați, după anul 1931 s-au înregistrat importante scăderi, prin retragerea unui număr mare de societari. În acest caz, în anul 1938, întâietatea revenea, ca și în anul 1929, județului Dolj (44.273 de membri înscriși), urmat de Mehedinți (41.928) și Gorj (30.326), apoi de Vâlcea (28.163) și Romanați (24.811)²⁸.

Repere în activitatea băncilor populare rurale din Oltenia interbelică

După anul 1918, băncile populare din Oltenia au trebuit revigorate și consolidate prin atragerea de noi societari și asigurarea mijloacelor financiare necesare, în contextul în care, pentru micul producător, cât și pentru funcționar, a rămas instituția de credit cea mai avantajoasă. Principalele operațiuni financiare, pe care cooperativele de credit le-au desfășurat, cu mici diferențieri, le întâlnim în statutele lor de înființare. Astfel, din actele constitutive și statutele băncilor populare „Înfrățirea”, din comuna Pleșoiu-Vâlcea²⁹, jud. Vâlcea, „Progresul”, din comuna Bucura, satul Elisabeta, jud. Mehedinți³⁰, „Boziana”, din comuna

²⁵ *** *Anuarul băncilor populare și federalelor din Vechiul Regat pe anul 1918*, București, 1920, p. 31–102.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *** *Anuarul Cooperăției Române, 1928–1933*, partea a III-a, București, 1935, p. 87–105 (în continuare se va cita: *Anuarul Cooperăției Române, 1928–1933...*).

²⁸ *** *Anuarul Cooperăției Române, 1 ianuarie 1938*, București, 1938, p. 146–186.

²⁹ MO, nr. 093/13 august 1919, p. 5.125.

³⁰ *Ibidem*, nr. 170/16 noiembrie 1919, p. 9.630.

Jupânești, jud. Gorj³¹, ori „Luceafărul”, din comuna Jieni, jud. Romanați³², aflăm că acestea au fost înființate cu scopul de „a înlesni credite pentru membrii, procurându-le prin împrumuturi sau scontare de polițe, capitalurile necesare pentru gospodăria, meseria sau comerțul lor”, în timp ce între operațiile desfășurate de băncile populare „Lumina”, din Boureni, și „Bechetu”, din Bechet³³, ambele din jud. Dolj, le întâlnim pe următoarele: „să le primească economiile, să facă operațiuni de bancă și comision în folosul acestora, să sădească între asociații spiritul de solidaritate și prevedere și să contribuie la răspândirea culturii în masele populației prin toate mijloacele potrivite acestui scop...”³⁴.

Din statutul băncii populare „Vasile Alexandri”, din comuna Sadova, Dolj, aflăm că efectua numai operațiuni de împrumut pentru cumpărare de vite și unelte agricole, în timp ce Banca populară „Trinitatea” din comuna Cermegești, Vâlcea, împrumuta pentru construirea de case, replantarea viilor și cumpărare de vite. Au existat situații în care băncile populare au efectuat numai anumite operațiuni, precum „de a primi economii și de a da cu împrumut”, situație pe care o întâlnim în jud. Dolj la băncile „Principele Nicolae”, din comuna Basarabi³⁵; „Mișina”, din Poiana Mare³⁶; „Tunari”, din Tunari³⁷; „Viitorul”, din Desa³⁸; „Dacia”, din Siliștea Crucii³⁹; „Al. I. Cuza”, din Scaesti⁴⁰; „Renașterea Țăranilor”, din Ișalnița⁴¹; „Unirea Principatelor”, din Bârza⁴²; „Progresul Puțorean”, din comuna Giorocu-Mare, satul Puțuri⁴³ etc.

Asemenea tuturor instituțiilor de credit, și în perioada interbelică, băncile populare au acționat pentru atingerea scopului în vederea căruia au fost înființate, adică satisfacerea nevoilor de credit a societăților lor, întrucât, afirma I. G. Duca „nu este destul să dai țăranilor pământ ca să îi ridici economicește, ci trebuie să le asiguri banii trebuincioși la întemeierea unor gospodării, potrivit cu pământurile dobândite, trebuie să le dai puțința de a-și procura în condițiuni lesnicioase și ieftine, semințe, mașini și vite, astfel ca ei să cultive cât mai sistematic pământurile lor, încât prin dispariția latifundiilor, producția agricolă a țării să nu scadă, ci dimpotrivă să sporească tot mai mult”⁴⁴. Așadar, într-o mare măsură, cei care au avut nevoie de credit au fost agricultorii, care s-au împrumutat în scopul refacerii

³¹ *Ibidem*, nr. 233/13 ianuarie 1919, p. 4.510.

³² *Ibidem*, nr. 030/24 mai 1919, p. 1.597.

³³ SJAN Dolj, fond Camera de Comerț și de Industrie Craiova, firme sociale, dosar 436/1932, f. 1.

³⁴ *Ibidem*, dosar 420/1931, f. 1.

³⁵ *Ibidem*, dosar 350/1931, f.n.

³⁶ *Ibidem*, dosar 353/1931, f. 1.

³⁷ *Ibidem*, dosar 355/1931, f. 1.

³⁸ *Ibidem*, dosar 357/1931, f. 1.

³⁹ *Ibidem*, dosar 338/1931, f. 1.

⁴⁰ *Ibidem*, dosar 441/1931, f.n.

⁴¹ *Ibidem*, dosar 457/1932, f. 1.

⁴² *Calendarul Cooperației Oltene...*, p. 237.

⁴³ SJAN Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, firme sociale, dosar 391/1931, f. 1.

⁴⁴ SJAN Olt, fond Banca populară „Buna Vestire”, dosar 9/1919, f. 7.

sau înzestrării gospodăriilor și pentru exploatarea suprafețelor intrate în stăpânirea lor prin aplicarea reformei agrare.

Sursele studiate ne indică faptul că la nivelul județului Dolj au existat bănci populare care și-au atins scopul propus, în acest sens. Am reținut pentru prezentul material următoarele exemple: Banca populară „Lumina”, din comuna Boureni, la bilanțul din 31 decembrie 1930, avea împrumuturi acordate în valoare de 2.531.590 de lei⁴⁵; Banca populară „Buna Credință”, din Cetate, avea împrumuturi acordate în valoare de 3.657.876 de lei⁴⁶; Banca populară „Albina”, din comuna Bulzești, la aceeași dată avea împrumuturi acordate în valoare de 1.440.480 de lei⁴⁷, iar Banca populară „Economia”, din comuna Grindeni, avea împrumuturi la locuitori în valoare de 1.299.903 de lei⁴⁸. Pentru bilanțul de la 31 decembrie 1931, am identificat următoarele situații: Banca populară „Primăvara”, din comuna Gogoșu, avea împrumuturi la locuitori în valoare de 2.187.866 de lei⁴⁹; Banca populară „Mișina”, din Poiana Mare, avea împrumuturi acordate în valoare de 2.004.376 de lei⁵⁰; la aceeași dată, Banca populară „Speranța”, din comuna Galicea Mare, avea împrumuturi acordate în valoare de 1.386.456 de lei⁵¹.

Nevoile de credit ale agricultorilor au fost satisfăcute și de băncile populare din celelalte județe ale Olteniei. Ca exemplu am reținut, pentru materialul de față, următoarele situații: „Cernozioara”, din Cernădia, Gorj, care la 31 decembrie 1930 avea împrumuturi acordate în valoare de 3.645.130 de lei; „Luceafărul”, din Ștefănești, Gorj, care la aceeași dată avea împrumuturi la locuitori în valoare de 3.072.500 lei; „C. Poenaru”, din comuna Dobra, jud. Mehedinți, încheia bilanțul anului 1930 cu împrumuturi acordate în valoare de 2.922.580 de lei; „Viitorul”, din comuna Redea, jud. Romanați, acordase împrumuturi în valoare de 2.666.985 de lei; „Cerna”, din Bătășani, jud. Vâlcea, avea la 31 decembrie 1930 împrumuturi acordate în valoare de 3.796.425 de lei⁵² etc.

Faptul că beneficiarii creditelor au fost, în general, agricultorii, banii fiind destinați cumpărării de vite de rasă, achiziționării de nutreț pentru vite, reparării uneltelor agricole și reamenajării gospodăriilor, aflăm din bilanțurile cooperativelor de credit. Pe parcursul anului 1930, Banca populară „Lumina”, din comuna Boureni, Dolj a acordat împrumuturi în valoare de 2.531.590 de lei⁵³. Împrumuturile au fost distribuite astfel: 183 de agricultori – 2.481.690 de lei; 4 învățători – 49.900 de lei⁵⁴.

În lipsa unor organizații locale de credit adecvate, în preajma declanșării crizei economice (1929–1933/1934), agricultorii au fost constrânși să apeleze și la

⁴⁵ SJAN Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, firme sociale, dosar 420/1931, f.n.

⁴⁶ ****Anuarul Cooperăției Române, 1928–1933...*, p. 88.

⁴⁷ SJAN Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, firme sociale, dosar 392/1931, f.n.

⁴⁸ *Ibidem*, dosar 336/1931, f.n.

⁴⁹ *Ibidem*, dosar 238/1931, f. 4.

⁵⁰ *Ibidem*, dosar 353/1931, f. 3.

⁵¹ *Ibidem*, dosar 365/1931, f. 3.

⁵² ****Anuarul Cooperăției Române, 1928–1933...*, p. 91–104.

⁵³ SJAN Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, firme sociale, dosar 420/1931, f.n.

⁵⁴ *Ibidem*.

creditele acordate de unele bănci comerciale. Locuitorii din comuna Pluta, jud. Mehedinți, au fost nevoiți să apeleze la creditele oferite de Banca Motrului, din Strehaia sau Banca Comerțului⁵⁵. În aceeași situație s-au aflat și locuitorii din comunele Ciuperceni, Groșerea, Turburea și Șipotul, jud. Gorj, care au apelat la băncile comerciale din Tg. Jiu. Astfel de situații se întâlnesc și în județul Vâlcea, unde în lipsa sumelor necesare satisfacerii împrumuturilor cerute de locuitori, aceștia au fost nevoiți să apeleze la băncile comerciale „care au folosit situația grea în care se aflau masele de țărani în a percepe dobânzi excesive și a intensifica exploatarea acestora”⁵⁶. Situațiile se înmulțesc pe parcursul anului 1930, un exemplu identificat fiind la Banca populară „Prosperitatea”, din comuna Săscioara, Vâlcea, al cărei consiliu de administrație solicita un împrumut de 700.000 de lei pentru „satisfacerea nevoilor locuitorilor din comunele cu care lucrează”. Din sursele studiate aflăm că locuitorii satelor „Săscioara, Roșiile, Pleșoiu au folosit împrumuturile contractate la băncile comerciale din zonă, la cumpărarea de pământ și nu s-au putut achita la timp aceste datorii”⁵⁷, ajungând într-o situație dificilă. Apelând la mai multe instituții de credit, țărani au acumulat datorii mari și, odată cu scăderea prețurilor produselor agricole, după declanșarea crizei economice, majoritatea debitorilor au devenit insolvenți.

Au existat și situații în care chiar băncile populare au fost nevoite să efectueze operațiuni financiare cu băncile comerciale, acumulând datorii mari. Demn de menționat este cazul băncii populare „Oltețul”, din comuna Zătreni, Vâlcea, care percepea societărilor, în anul 1928, o dobândă de 20%, la împrumuturi (la data menționată dobânda practică era de 16–18%⁵⁸). Situația era determinată de faptul că aceasta datora Băncii Râmnicului și Băncii Românești sume care se ridicau la valoarea de 800.000 de lei, pentru care plătea o dobândă de 21%⁵⁹. Pentru achitarea datoriilor, consiliul de administrație solicita, în același an (1928), Băncii Centrale Cooperative un împrumut în valoare de 950.000 de lei⁶⁰.

Pentru a-și îndeplini rolul de instituții de credit, băncile populare din zona studiată au căutat, chiar și în anii de criză economică, să-și sporească mijloacele financiare interne (capitalul social) și să atragă spre fructificare, atât economiile societărilor, cât și pe cele ale nesocietarilor. De multe ori, economiile depuse spre fructificare au egalat capitalul social sau chiar l-au depășit, așa cum s-a întâmplat în cazul băncii populare „Sporul”, din comuna Godinești, Gorj. La bilanțul din 31 decembrie 1928, depunerile spre fructificare se cifrau la 867.746 de lei. La aceeași dată, societatea avea un capital social de 761.356 de lei, subscris de 168 de bărbați și 28 de femei⁶¹. O situație asemănătoare am întâlnit și la Banca populară „Magherești”, din

⁵⁵ Idem, fond Banca Comerțului, dosar 21/1926, f. 339.

⁵⁶ SJAN Vâlcea, fond Banca populară „Laloș”, dosar 438/1929, f.n.; *Ibidem*, dosar 31/1930–1947, f. 5.

⁵⁷ Idem, fond Banca populară „Prosperitatea”, dosar 591/1929–1934, f. 31.

⁵⁸ SJAN Olt, fond Banca populară „Buna Vestire”, Caracal, dosar 1/1924, f. 2.

⁵⁹ SJAN Vâlcea, fond Banca populară „Oltețul”, dosar 513/1929–1943, f. 20.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 63.

⁶¹ I. Mateiescu, P. Popeangă, V. Uscătescu, *op.cit.*, p. 182–183.

comuna Magherești, Gorj care, la 31 decembrie 1928, se prezenta cu un capital social de 169.285 de lei și depuneri spre fructificare în valoare de 322.917 lei⁶². Încrederea de care s-a bucurat Banca populară „Speranța”, din comuna Galicea Mare, Dolj, s-a observat din bilanțul de la 31 decembrie 1931, când societatea avea un capital social de 486.596 de lei, iar depunerile spre fructificare se ridicau la 711.540 de lei⁶³. Pentru economiile depuse spre fructificare, băncile au acordat o dobândă de 5%⁶⁴ în preajma anului 1924, ajungând la 12% în jurul anului 1930⁶⁵.

Majoritatea băncilor populare din Oltenia interbelică au acordat o atenție deosebită creșterii fondului cultural, destinat unor scopuri religioase și educative. În afara operațiunilor bancare propriu-zise, Banca populară „Sporul”, din comuna Godinești, Gorj a susținut din fondurile proprii școala din localitate (6.500 de lei), biserica (9.950 de lei), a oferit rechizite școlare copiilor săraci din localitate (6.000 de lei), a susținut societatea „Monumentele Eroilor” (1.000 de lei), a sprijinit învățământul cooperatist cu suma de 1.700 de lei⁶⁶ etc. O atenție deosebită au acordat creșterii fondului cultural și următoarele instituții din Gorj (situație înregistrată pentru anul 1928)⁶⁷: „Mușat Vodă”, din comuna Mușetești – fond cultural în valoare de 10.000 de lei; „Scumpa Dinastie Hohenzolern”, din Turburea – fond cultural de 6.747 de lei ș.a., dar și unele bănci din Dolj (situație înregistrată pentru anul 1930): „Sf. Ștefan”, din Murgaș – fond cultural de 9.629 de lei⁶⁸; „Traian”, din Cerătu – 2.672 de lei⁶⁹; „Întregirea Neamului”, din Mărăcinele – 11.000 de lei⁷⁰; Banca populară „Înălțarea Săteanului”, Predești – 1.000 de lei⁷¹; Banca populară „Frăția”, Giubega – 8.694,62 de lei⁷².

După anul 1934, cu toate eforturile depuse de consiliile de administrație, cooperativele de credit din regiunea studiată nu au reușit să mai atingă nivelul anului 1931, confruntându-se cu lipsa de capital. Între 1934–1938/1939, instituțiile s-au confruntat cu cereri mari de credit pentru cumpărarea de unelte, vite și pământ, precum și pentru plata datoriilor de la alte împrumuturi contractate⁷³. În contextul în care unele bănci populare nu au reușit să facă față nevoilor de credit, unii societari au continuat să apeleze la băncile comerciale, bănci care, de cele mai multe ori, au practicat dobânzi excesive, și care au trecut la confiscarea și vânzarea pământului cumpărat de sătenii împrumutați și a restului de avere posedată. Astfel

⁶² *Ibidem*, p. 217.

⁶³ SJAN Dolj, fond Camera de Comerț și Industrie Craiova, firme sociale, dosar 365/1931, f. 3.

⁶⁴ *Ibidem*, dosar 390/1931, f.6.

⁶⁵ *Ibidem*, dosar 420/1931, f. 151.

⁶⁶ I. Mateiescu, P. Popeangă, V. Uscătescu, *op.cit.*, p. 184.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 244, 402, 271.

⁶⁸ SJAN Dolj, fond Camera de Comerț și de Industrie Craiova, firme sociale, dosar 390/1931, f. 4.

⁶⁹ *Ibidem*, dosar 347/1931, f. 7.

⁷⁰ *Ibidem*, dosar 428/1931, f. 3.

⁷¹ *Ibidem*, dosar 235/1931, ff. 9–11.

⁷² *Ibidem*, dosar 143/1931, f. 4.

⁷³ SJAN Vâlcea, fond Banca populară „Drăganul”, dosar 265/1929–1945, ff. 18, 63.

de cazuri găsim consemnate la băncile populare din județul Vâlcea, unde în preajma anului 1938, țărani ajung să se împrumute la cămătări⁷⁴.

Pentru o cunoaștere exactă a situației instituțiilor de credit cooperatiste locale, la 11 iunie 1938, Banca Națională a României recomandă ca prin serviciile de control să se desfășoare o amplă activitate de cercetare a activității acestora, în urma căreia să decidă asupra funcționării sau lichidării lor. Datele pe care băncile urmau să le furnizeze trebuiau să cuprindă informații referitoare la felul comerțului practicat, cu indicarea principalelor specialități, seriozitatea și onestitatea firmei, modul cum își îndeplinesc angajamentele, situația firmelor aflate în faliment⁷⁵ etc. În Oltenia, reprezentanți ai instituțiilor centrale cooperatiste au inspectat băncile populare și au decis asupra fuzionării sau lichidării instituțiilor considerate neviabile. Pentru cooperarea din Oltenia interbelică, în stadiul actual al cercetării, putem desprinde următoarele date: instituțiile au fost conturate pe necesitățile și îndeletnicirile sătenilor, împrumuturile solicitate fiind folosite pentru achiziționarea de vite, nutreț, unelte agricole, îmbunătățiri gospodărești; izvorul principal al mijloacelor străine a fost Banca Națională a României, la al cărei reescont au apelat majoritatea instituțiilor de credit; o parte dintre cooperativele existente, care ar fi trebuit să valorifice producția agrară, s-au dovedit neviabile, motiv pentru care Institutul Național al Cooperăției a decis, după anul 1938, lichidarea lor.

Bibliografie

Surse inedite

- SJAN Dolj, fond Camera de Comerț și de Industrie Craiova, firme sociale, dosare: 238/1931; 336/1931; 338/1931; 350/1931; 353/1931; 355/1931; 357/1931; 391/1931; 392/1931; 420/1931; 441/1931; 436/1932; 457/1932; fond Banca Comerțului, dosar 21/1926.
- SJAN Vâlcea, fond Banca populară „Drăganul”, dosar 265/1929–1945; Idem, fond Banca populară „Albina”, dosar 31/1930–1947; fond Banca populară „Oltețul”, dosar 513/1929–1943; fond Banca populară „Laloș”, dosare: 438/1929; 31/1930–1947.
- SJAN Olt, fond Sucursala Băncii Naționale a României, agenția Slatina, dosar 173/1938–1939; Idem, fond Banca populară „Buna Vestire”, Caracal, dosar 1/1924.
- SJAN Mehedinți, fond Banca populară „Albina”, dosar 3/1937.

Lucrări generale, studii și articole

- Barbu, Paul-Emanoil, *Din istoria cooperăției de consum și de credit din România*, vol. II, București, Editura Universul, 2000.
- *Calendarul Cooperăției Oltenice pe anul 1921*, Craiova, 1921.
- Ghionea, Georgeta, *Istoria băncilor urbane din Oltenia (1880–1948)*, Craiova, Editura Aius, 2009.

⁷⁴ Idem, fond Banca populară „Albina”, dosar 31/1930–1947, f. 2.

⁷⁵ SJAN Olt, fond Sucursala Băncii Naționale a României, agenția Slatina, dosar 173/1938–1939, f. 15.

- Ghionea, Georgeta, *Instituții cooperatiste în județul Dolj, în intervalul 1918–1948*, Arhivele Olteniei, Serie Nouă, București, Editura Academiei Române, nr. 27/2013, p. 119–132.
- Ghionea, Georgeta, *Instituții cooperatiste în județul Gorj, în intervalul 1918–1948*, Arhivele Olteniei, Serie Nouă, București, Editura Academiei Române, nr. 30/2016, p. 88–95.
- Ghionea, Georgeta, *The Financial and the Economic Activity of Bond Credit Cooperatives in Interwar Oltenia*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane «C.S. Nicolăescu-Ploșșor»”, București, Editura Academiei Române, nr. XXII/2022, p. 114–122.
- Mateescu, Antonică, *Evoluția băncilor populare din Oltenia în perioada interbelică (1918–1938)*, Craiova, Editura Universitaria, 2019.
- Mateiescu, I., Popeangă, P., Uscătescu, V., *Istoricul băncilor populare din județul Gorj*, Craiova, f.a.
- Richman, Șt., *Monografia județului Romanați*, Craiova, 1928.
- Șandru, Dumitru, *Rolul Creditului Național Agricol în finanțarea agriculturii românești*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol”, Iași, 1975.
- ****Anuarul băncilor populare și federalelor din Vechiul Regat pe anul 1918*, București, 1920.
- ****Anuarul Cooperației Române, 1928–1933*, partea a III-a, București, 1935.
- ****Anuarul Cooperației Române, 1 ianuarie 1938*, București, 1938.

Periodice

Monitorul Oficial, nr. 233/13 ianuarie 1919; nr. 030/24 mai 1919; nr. 093/13 august 1919; nr. 170/16 noiembrie 1919.